

AYLIK STRATEJİ DERGİSİ JEOPOLİTİK

K.K.T.C fiyatı: 6 YTL

Nisan - 2008 Yıl - 7 Sayı 51

Fiyatı: 5 YTL

**PKK Terör Örgütünün Siyasallaşması
Ne Anlama Geliyor?**

**Türkiye'nin Milli Devlet Yapısına Yönelik
Neler Tasarlanıyor?**

**Balkanlardan – Kafkaslara
Tehlikeli Stratejiler..**

Algı Savaşı...

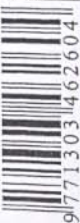
**AB'nin Jeopolitik Kimliği
ve Türkiye..**

**Erol Manisalı
Cihangir Dumanlı
Nejat Tarakçı
Yıldırım Koç**

**Özcan Yeniçeri
Talat Saral
Deniz Tansı
Barış Doster**

**Yaşar Hacısalihoglu
Suna Doğaner
Kemal Yeşilçimen
Servet Taşdelen**

Özel Dosya: BÜYÜK İSKENDER'İN ORTA DOĞU STRATEJİSİ...

9 771303 462604

BÜYÜK İSKENDER'İN ORTA DOĞU STRATEJİSİ

Prof. Dr. Suna DOĞANER *

"Büyük Orta Doğu" olarak tanımlanan Türkiye'den Pakistan'a kadar, kuzey Afrika ve Arabistan yarımadasını da içine alan topraklar "proje" adı altında yeniden "savaş" alanı olmuştur. Bu toprakların tarihi incelenirse aynı toprakların Pers, Makedon(B.İskender), Roma (Fırat'a kadar) ve Osmanlı İmparatorluklarının hâkimiyet alanı olduğu fakat bu imparatorlukların yaklaşık aynı sınırlara ulaştığında gücünü kaybedip parçalandığı ve ortadan kalktığı görülür. Mekân ve savaşan taraflar açısından bakılırsa Orta Doğu hâkimiyetinde doğu ve batı arasındaki çekişmenin sona ermediği görülmektedir. Bu defa aynı topraklarda hâkimiyet savaşını batı başlatmıştır. "**Büyük Orta Doğu Projesi**" (Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi) hedefler, amaçlar, programlar, projeler açısından "**Büyük İskender'in Orta Doğu Stratejisi**" ile çakışmaktadır. B.İskender öç almayı savaşa başlangıç nedeni seçmiş, diğer devletleri bir birlik altında toplamış, onlara savaştan pay teklif etmiş, hedeflediği alanlarda önceden müttefik devletler ayarlamış, direnişe zulümle karşılık vermiş, teslim olanın elinden varlığını almış, yıktığı kentlerde yeniden imar yapmış, fethettiği yerlerde garnizonlar(askerî üs) kurmuş, ulaşım hatlarını(liman, yol) düzenlemiş, savaş nedeni ortadan kalkmış fakat savaşırmaya ve yeni savaş plânları yapmaya devam etmiştir. Aynı şekilde A.B.D de savaşı başlatmak için öç almayı neden seçmiş(İkiz Kuleler'in yıkılması), Avrupa Birliği'nden destek istemiş, yardım gönderenlerle anlaşma yapmış, hedeflediği topraklarda önceden müttefik devletler ayarlamış, askerî

üsler kurmuş, direnişe zulümle karşılık vermiş, yıktığı kentler için imar plânları yapmış, ulaşım hatlarını (hava alanı) düzenlemiş, savaş nedeni geçerliliğini kaybetmiş fakat savaşırmaya ve yeni savaş plânları yapmaya devam etmiştir.

B.İskender'in Makedonya'dan yola çıktık-tan sonra Pakistan'da İndus deltasına kadar topraklara 9 yıl (M.Ö 334- 325) gibi kısa sürede hâkim olması A.B.D nin 2001 de Afganistan'da başlatıp 2003 de Irak'a sıçrattığı savaşın 7 yıl geçmesine rağmen hedefine ulaşamamasıyla karşılaştırıldığında büyük başarıdır. Kısa bir karşılaştırmada başarı ve başarısızlığın bütünüyle "**strateji**"ye bağlı olduğu görülür. B.İskender'in İmparatorluğu, onun kısa yaşamıyla sınırlı olmuş fethettiği topraklar vefatından sonra generalleri arasında paylaşılmıştır. Bu nedenle "en iyi" olarak tanımlanabilecek stratejisi hatasız değildir. A.B.D' nin Orta Doğu stratejisi ise geçen süre içinde başarısız bulunmaktadır.

Başlangıç nedenini batının 2001 yılında Afganistan, 2003 yılında Irak'ı işgalinin oluşturduğu bu araştırma, "strateji"nin askerî, ekonomik ve siyasî alanda önemi olduğu üzerine kuruludur. İyi bir **askerî strateji** imparatorluk kurarken başarısız bir **siyasî strateji** bir imparatorluğu kısa zamanda dağıtabilmektedir. Anadolu topraklarının geçmişten itibaren doğu ve batı arasındaki savaş alanı olması ve günümüzde Türkiye'nin A.B.D' nin Büyük Orta Doğu Projesine dâhil edilmesiyle, askerî ve siyasîlerin çok ayrıntılı stratejik plânlar yapması ve tarafların stratejik plânlarının her hedefini önceden çözmesi gerekir.

ÖZEL DOSYA

Araştırmaya Orta Doğu'yu M.Ö IV. yüzyılda savaş ortamına getiren siyasî durum incelenerek başlanmıştır. Bu siyasî ortamda araştırmaya konu olan liderin(B.İskender) vizyonu ve Orta Doğu'da siyasî durumu stratejik analizi, Orta Doğu'da uyguladığı nüfus, yerleşme, kentleşme, ekonomi, para, ticaret ulaşım, dinî, idarî politikaları incelenerek stratejik başarıları ve hataları ortaya konmuş, Orta Doğu'da B.İskender'in stratejisiyle günümüzde "Büyük Orta Doğu Projesi" olarak başlatılan savaşın stratejisi arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.

M.Ö IV.Yüzyılda Orta Doğu'da Siyasî Durum

B.İskender'i Asya'yı fethetmeye hazırlayan koşullar M.Ö IV. yüzyıl başından itibaren oluşmaya başlamıştır. Pers (İran)İmparatorluğu bu yüzyılın başından itibaren taht kavgaları ve iç isyanlarla zayıflamaktadır. Batıda ise Makedon Devleti, Yunan(Helen) kent devletleriyle uğraşmaktadır. Batıdaki çekişme Makedon Devletinin hâkimiyetiyle son bulmuştur. B.İskender'in babası II. Phillippos iki önemli kent devleti (Atina ve Thebe) yenmiş (Chaeronea savaşı) batıyı bir Birlik(Korinthos Birliği) altında birleşmeye ikna etmiştir. Doğuda devam eden çekişme ve bunun getirdiği zayıflık, batıyı Pers İmparatorluğuna saldırmak için uygun zaman olarak görülmüştür. Batı ve doğuda aynı yıl(M.Ö 336)tarihi değiştirecek iki önemli olay olmuştur. Bunlar batıda B. İskender'in babasının ölümüyle tahta çıkması, diğeri doğuda Pers imparatorluğu tahtına III.Darius'un çıkmasıdır.

Her iki kral tahta çıktığı zaman batıda B.İskender için sorunların büyük kısmı babası tarafından çözülmüştür. Batı dünyası gücünü birleştirmiş, doğuya savaş için ikna edilmiş, bir ordu eğitilerek savaşa hazırlanmış, Anadolu'ya ilk öncü birlikler gönderilmiş, ilk zaferler kazanılmıştır. B.İskender için en önemli başarı, bu hazır koşullarda kendisini bu Birliğin(Korinthos) başına geçmeyi kabul ettirmesidir. Batı kendi içinde sorununu kısmen bu şekilde çözmüştür.

Doğuda ise III.Darius isyanları bastırarak Babilonya, Mısır gibi önemli satraplıkları (eyaletleri) tekrar geri almıştır. Fakat çok büyük bir imparatorlukta batıdaki gibi bir birlik sağlanması oldukça zordur. Pers İmparatorluğu batıda Anadolu'nun Ege Denizi kıyılarından doğuda Hindistan'a kadar, güneyde Mısır içine alacak kadar geniştir. İdarî olarak bu topraklar satraplıklara (eyalet) bölünmüş her eyalet persli bir satrap(vali) ve yerli bir kral tarafından yönetilmektedir. Fakat satraplıkların merkeze bağlılığı III.Darius zamanında azalmıştır. Böylece doğu zayıflarken batının güçlendiği M.Ö IV. yüzyıl son çeyreğinde Orta Doğu'da iki kralı karşı karşıya getirecek koşullar yüzyılın başından itibaren hazırlanmaya başlamıştır.

B.İskender'in Vizyonu

B.İskender'in başlangıçta kendisine belirlediği vizyon "imparatorluk kurmak" tır. Bunun için uygun topraklar Orta Doğu savaşacağı ise Pers(İran) İmparatorluğu'dur. Kuruluşu 200 yılı aşan Ege Denizi'nden doğuda Pakistan'a kadar olan topraklara yayılmış Pers İmparatorluğunu yıkmak, Makedon Devleti ve Yunan kent devletleri için hayal edilemez bir durumdur fakat son derece heyecan verici ve motive edicidir. B.İskender Yunan kent devletlerinin bütün ümitlerinin bittiği bir ortamda Orta Doğu'daki belirsiz siyasî durumdan faydalanaarak, uzak bir zamanda aydınlık bir gelecek vaat etmiştir. Bu hiç umudu kalmamış insanlar için itici bir güçtür.Yunan kent-devletlerinin askerî desteğiyle Pers İmparatorluğu yıkılınca kadar anlaşmasından kuracağı imparatorluğu Makedon Devleti için plânladığı ve Yunanlarla paylaşmak istemediği anlaşılmaktadır. Bu ilk vizyonuna süre belirlemeyen B.İskender, vizyonunu 7,5 yılda gerçekleştirmiştir. B.İskender'in doğuda Pers İmparatorluğu'nun sınırlarına ulaştıktan sonra yeni bir vizyon belirlediği görülmektedir. Bu vizyon "dünya hâkimi olmak" tır. Böylece babasının vizyonunu aşmış olacaktır. Ordusunu Hindistan'a kadar motive ederek birinci vizyonunu gerçekleştirmiş fakat askerlerini ve komutanlarını ikinci vizyonu için ikna edememiştir.

B.İskender'in Stratejisi

B.İskender'in stratejisinin esası **"saldırı"** ya dayanmaktadır. Bu bilinen esas dışında B.İskender'in ne yönde değişeceği bilinmeyen koşullar altında devamlı değişken, savaşın gizlilik koşulları da eklenince sakladığı ve yazılı olmayan stratejisinin ayrıntılarını ancak bütün savaşlarını, fetihlerini, biyografisini ve kişiliğini inceleyerek ortaya çıkarabiliyoruz. B.İskender öncelikle yola çıkmadan önce Orta Doğu'da mevcut durum için stratejik analiz yapmış bunu fetihlerinin her aşamasında vizyonuyla uyumlu politika, plân, program, taktik ve projelerle desteklemiştir.

B.İskender'in Orta Doğu Stratejik Analizi

B.İskender'in mevcut durum ile uzak gelecekle ilgili vizyonu arasında uzun ve belirsiz zaman bulunmaktadır. B.İskender'in ilk adımı yola çıkmadan önce yaptığı stratejik analizdir bunun temelleri babası tarafından atılmıştır. II.Philippos batı ve doğudaki mevcut durumu, sorunları ve eğilimleri incelemiş, batıyı siyasî ve askerî bakımdan yeniden örgütlemiş ve savaşmak için harekete geçirecek etmeni seçmiştir. B.İskender için stratejik analizin ilk iki basamağı hazırdır. Bunları desteklediğini açıkça ortaya koymuş Korinthos Birliğinin başına geçmiş ve Birliği harekete geçirecek etmeni **"öç almak"** olarak ortaya koymuştur. Pers İmparatoru Kserkses 147 yıl önce(M.Ö 481) ordusuyla Anadolu'yu geçmiş Atina'ya kadar gelmiş, Yunan tapınaklarına saygı göstermemiş ve yağmalamıştır. Yunan halkı yıllarca bunun öcünü almak için bir lider beklemiştir. "Öç almak" sivil halkı ve askerleri savaşa ikna etmek için en önemli itici güçtür. B.İskender bunu diğerlerinden ayırarak ön plâna çıkarmıştır.

Stratejik analizin bundan sonraki önemli adımı eldeki mevcudun(maddî ve askerî) belirlenmesi ve düşman tarafla karşılaştırmasıdır. Milâttan önceki yüzyıllarda liderler mevcut kaynaklarına göre hedef belirlerken, B.İskender bu konuda çağını aşarak imkânlarının çok ilerisinde hedefler belirlemiştir. Hedefini kaynaklarına göre değil elindeki imkânları hedeflerine göre geliştirmiştir. Her iki taraf karşılaştırıldığında

B.İskender'in silahaltına çağıracağı askerler Korinth Birliğine katılan kent-devletlerle sınırlı, Pers imparatoruna yardım gönderecek ülkeler, Ege Denizinden Hindistan'a güneyde Mısır'a kadar geniştir. Maddî açıdan Pers imparatorluğunun zengin hazinesine karşı, B.İskender savaş için borç para almak zorundadır.

Deniz kuvvetleri açısından karşılaştırılırsa, B.İskender'in donanması yoktur, Pers imparatorluğu'nun ise Fenikelilerin(Doğu Akdeniz kent-devletleri) desteklediği büyük bir donanması bulunmaktadır. Fakat B.İskender'in elinde olan en önemli ayrıcalık, babası tarafından hazırlanmış, etkin saldırı taktiğiyle düzenli eğitilmiş ve başarı kazanmış, phalanks, okçu,, süvari , ciritçi ve piyade birlikleri ve kuşatma donanımıyla güçlü kara ordusudur. Buna karşılık Pers ordusu, imparatoru korumaya ant içmiş "Ölümsüzler" adı verilen daimî birlik dışında savaş zamanında eyaletlerden toplanan askerlerden oluşmaktadır. Bu karışık ordu birlikte eğitilmemiş ve komutanları ayrıdır. B.İskender'e güvence veren ve diğer bütün etmenleri göz ardı etmesinin nedeni askerî açıdan iyi eğitilmiş ordusuna güvenmesidir. Bu saptaması savaş ve kuşatmalarının sonucuna bakılınca doğru çıkmış ve başarısında en büyük etmen olmuştur.

B.İskender'in Hedef, Plân, Program, Proje ve Taktikleri

B.İskender,stratejik analizin bundan sonraki safhasında vizyonunu gerçekleştirmek için ana hedefler belirlemiştir. Bu hedefler Pers İmparatorluğunun gücünü azaltmak yönündedir. Bu amaçla merkezden uzak Pers eyaletlerini ele geçirmek, Ege ve Akdeniz limanlarını almak, doğu-batı arasında ana kara ulaşım hattını ele geçirmek ana hedefleridir.

B.İskender ana hedeflerine ulaşmak için kısa süreli plânlar yapmıştır. Bu plânlar amacına ulaşmak için önündeki birkaç yıl ile ilgilidir. Amacına giderken B.İskender'in son derece sabırlı bir kişiliği olduğu görülmektedir. Arkasında sonradan kendisine sorun çıkaracak hiçbir engel bırakmak istememektedir. B.İskender önündeki sorunu çözmek için zaman sınırlaması koymamış çözene kadar beklemiştir.

İlk birkaç yıllık plânı **"Ege ve Akdeniz limanlarını kara ordusuyla fethetmek"** tir Bunun askerî nedeni Pers donanmasının ikmâl limanlarını almak, Perslerin deniz yoluyla Yunan ana karasından ve adalardan arkasından isyan çıkarmasını önlemektir. Ticarî nedeni ise Akdeniz'i Makedon-Yunan deniz ticaretinin hâkimiyetine sokmak istemektedir. Donanması olmayan B.İskender'in bu plânında büyük risk ve belirsizlik bulunmaktadır ve başarısız olma ihtimali çok yüksektir. Denizcilikte üstün durumda olan Fenike kent-devletlerinden yardım alan Persler'in güçlü bir donanması bulunmaktadır ve bu konuda B.İskender'den daha üstün durumdadırlar. B.İskender limanları fethederken yenilgiye uğradığı takdirde seferin başında başarısız olacaktır. Buna rağmen seferine en zayıf olduğu güçten başlayarak yüksek risk almıştır. Bunun aksine Anadolu'nun içinden Kral yolunu izleyerek Pers başkentlerine doğru plân yapsaydı, ordunun ikmâlini sadece karayoluna bağlayacak, deniz ticaretine hâkim olamayacak, Persler deniz yoluyla Yunan ana karasında ve adalarda isyan çıkaracak arkası güven altında olmayacaktır. Limanları alarak Pers İmparatorluğunun deniz gücünün dağılmasını sağlamış, ordunun ikmâlini daha kolay ve uzuz olan deniz yoluyla yapabilmıştır.

B.İskender'in fetihlerinde uyguladığı yöntem Orta Doğu'da kendisinden önce de uygulanmıştır. Bu yöntemin birinci aşaması düşmanın onun gücünü kendiliğinden kabul etmesi ve **"teslim olması"**dır. Bunu kabul etmeyenler için ikinci aşama düşmanla elçiler yoluyla koşullar hakkında **"anlaşması"**dır. Anlaşmada ana koşulları kendi koymakla beraber bu koşulları kabul edenlere karşı onların dil, din, gelenek, görenek vb. konulardaki taleplerini kabul etmiş ve bu sözlerine sadık kalmıştır. Teslim olmayan ve anlaşma yoluna gitmeyenler için üçüncü aşama **"savaş"**tır.

B.İskender'in seferinin başlangıcı karşı tarafın seçimi olan bir **"meydan savaşı"**dır (Granicos savaşı). Anadolu'daki Pers eyaletlerinden toplanan orduyla yapılan bu savaş, gücünü düşman göstermek için ilk sınav ve meydan okumadır. Bu savaştan sonra kıyıya yönelerek Pers imparatorluğunun **"deniz eyaletlerinin fethi"** plânını uygulamaya başlamıştır. B.İskender 1 yıl içinde (M.Ö 334- 333)

Çanakkale Boğazı'ndan Aspendos'a kadar bütün Ege ve Batı Akdeniz kıyılarını hâkimiyeti altına almıştır. Bu fetih sırasında limanlar Granicos zaferinde gücünü göstererek teslim olurken iki kent (Miletos ve Halikarnasos) teslim olmayarak gücünü denemek istemiştir. (Miletos ve Halikarnassos). Askerî açıdan surlarla çevrili kentlerin kuşatılması, meydan savaşından daha uzun sürelidir ve taktikler farklıdır. Yönettiği kolonilerle adeta deniz imparatorluğu olan Miletos'un fethi onun kent kuşatmasında gücünü gösteren bir sınav olmuştur. Halikarnasos kuşatmasında aşağı kenti almış, güç ve zaman kaybına karşı ani bir taktik değişikliği yapmış kentin iki kalesini almadan kuvvet bırakarak (bu kaleler 1 yıl sonra alınabilmıştır) yoluna devam etmiştir.

Ege Denizi kıyılarını ve Aspendos'a kadar bütün Batı Akdeniz limanlarını fetheden B.İskender, buradan Doğu Akdeniz kıyılarına devam etmeyerek ikinci plânını uygulamaya koymuştur. Bu plân doğu-batı arasında Anadolu'dan geçen askerî ve ticarî olarak kullanılan ana karayolu ve üzerindeki stratejik kentleri almaktır. Kara kuvvetlerine güvenen B.İskender için iç kısımlarını fethi kıyılardan daha kolaydır. Çünkü limanların Pers donanmasından yardım alma ihtimali buralarda yoktur. B.İskender dağlık alanlarda yerleşme amaçlı plân yapmamıştır. Dağlık alanlardaki kentler küçük, yerleşme için uygun değil ve fetih için oldukça zorlayıcıdır. Dağlık alanları aşmak ve geçitleri tutan düşmanla savaşmak için Makedon dağcı birliklerinden faydalanmıştır. Batı Toroslarda Sagalassos'u alarak Kral yolunun ticaret kolunu izleyerek Klemai (Dinar yakını) üzerinden Gordion'a gelmiş, buradan Kral Yolunu izleyerek Ankrya-Tyana üzerinden Orta Toroslara Kilikya geçidinden geçerek Tarsos'a kadar gelmiştir. Önceki başarıları nedeniyle önündeki kentler teslim olmak veya anlaşmak yoluna gitmişlerdir. Bu kentlerdeki pers kuvvetleri de Pers imparatorunun toplamaya başladığı büyük orduya katılmak için geri çekilmiştir. Böylece B.İskender'in Anadolu'daki kara yolu ve stratejik kentleri fetih plânı kısa sürede (M.Ö 333 ilkbaharı ve sonbaharı arası 7-8 ay) savaşırsız gerçekleşmiştir.

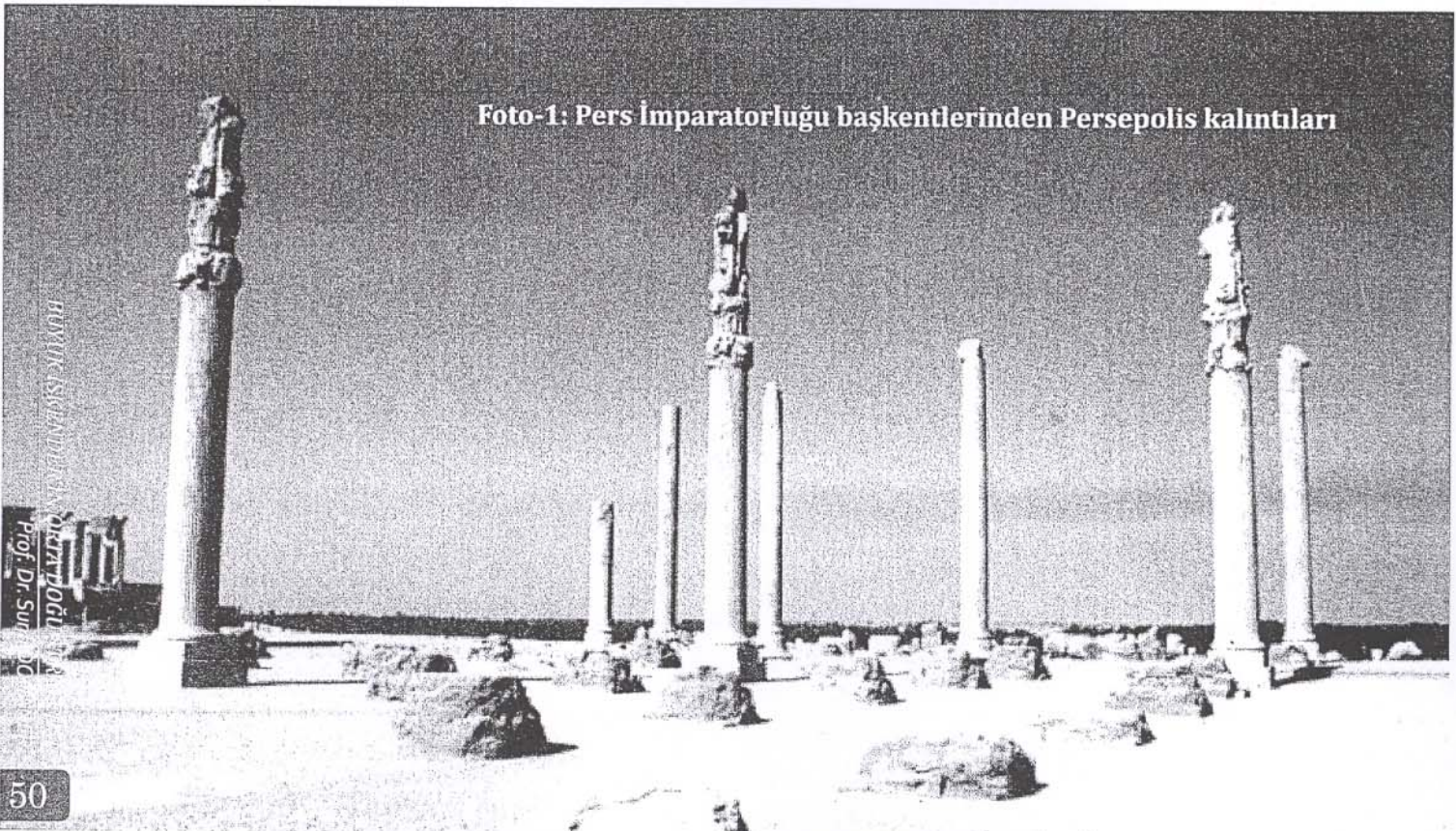
Granicos meydan savaşından sonra Pers imparatoru meydan savaşı için ordu toplarken, B.İskender bu süreyi küçük fetihlerle geçirerek,

ordusuna ülkesinden maddî ve asker gücü kazandırmıştır. İkinci meydan savaşından da(İssos) zaferle çıkan B.İskender, geri çekilen Pers İmparatorunu takip etmeyerek ilk plânına ,Akdeniz limanlarını ve Pers İmparatorluğunun son deniz eyaletini(Mısır) almaya yönelmiştir. Böylece Pers imparatoruna yeniden bir ordu toplama şansı vererek kendisi de yeni bir meydan savaşı riskini göze almıştır. Çok ayrıntılı plân yapan B.İskender'in bu seçiminin nedeni arkasının güven altında olmamasıdır. Doğu Akdeniz denizci kentleri(Fenike) Pers hâkimiyetindedir. Ordusuna yardım deniz yoluyla Akdeniz'den gelmektedir. İmparatorluğun iç kısımlarına ilerlerken arkasını bütünüyle güven altına almak istemiştir. İkinci neden ise Akdeniz deniz ticaretini elinde tutan Fenike limanlarını alarak bu hâkimiyete son vermektir. Burada Tyre(Sur) kentini almak için 7 ay uğraşması onun bu kıyıya ne kadar önem verdiğini gösterir. Buradan Mısır'a hareket etmiş ve Mısır' ı da alarak Pers imparatorluğunun deniz gücüne sort vererek onu bir kara imparatorluğu yapmıştır. Böylece 3 yıl içinde(M.Ö 334-331) Pers imparatorluğu deniz eyaletleri ve Anadolu'da ana karayolunun fethi plânlarını başarıyla tamamlamıştır. Bu süre içinde Orta Doğu'da kalıcı olmayı amaçlayan B.İskender iki projesini uygulamaya sokmuştur. Bunlardan

birincisi kendine ait bir **"donanma kurmak"**tır. Tyre kentini aldıktan sonra gemi mühendislerine savaş gemileri yaptırmıştır. Seferin başında Ege ve Akdeniz'de limanı ve donanması olamayan B.İskender 3 yıl içinde bütün limanları alarak bir donanma sahibi olmuş Pers imparatorluğunun deniz gücüne son vermiştir. Diğer projesi daha emniyetli gördüğü Mısır'da **"liman"** projesidir. B.İskender kent plâncılarına kendisinin de tasarımına katıldığı bir liman kenti plâni yaptırmış ve imarını başlatmıştır(İskenderiye).

B.İskender'in bundan sonraki plânı, Pers İmparatorluğunun **"kara eyaletlerinin fethi"** dir. Kara ordusunu Mısır'da kaldığı süre içinde ordusuna katılan ve ana vatandan Korinth Birliğinden gelen askerlerle güçlendirmiştir. Kara eyaletlerinin savaşmadan teslim olmasını üçüncü meydan savaşındaki zaferine borçludur. Günümüzde Irak topraklarında Erbil yakınlarında yapılan meydan savaşında (Gaugamela) Pers imparatoruna karşı kazandığı zafer bütün Orta Doğu'da yankı bulmuştur. B. İskender'in bundan sonraki plânı imparatorluk başkentlerini (Babil, Sus, Persepolis, Ektebana) ve hazineyi almak, geri çekilen Pers imparatorunu ölümüne kadar takip etmektir (Foto 1).

Foto-1: Pers İmparatorluğu başkentlerinden Persepolis kalıntıları

ÖZEL DOSYA

Yolunun üzerindeki Pers kara eyaletleri teslim olurken, Pers başkentlerini ve hazineyi almış, Pers imparatorunun Hazar Denizi güneyinde yanındakiler tarafından öldürülünceye kadar izlemiş, buradan itibaren kendisini Pers kralı ilân eden doğu eyaletleri satrabı Bessos'un peşine düşerek Afganistan'a girmiştir. Buradaki Pers eyaletlerini de teslim alırken, Afganistan'dan itibaren kentleşme plânlarını uygulamaya başlamıştır. Kral yolunun Sus'dan itibaren doğuya devamı üzerinde stratejik yerlerdeki yerleşmelerde yeni imar plânlarını uygulamaya koymuştur. Ticarî amaçlı bu kentleşme yanında Afganistan'da askerî amaçlı sayısı belirli olmayan **garnizon** ve **garnizon kenti** kurmuştur.

B.İskender kuzey Afganistan'da stratejisini gerçekleştirmek için taktik değiştirmiştir. Başlangıçta ordusunu düzenli orduyla savaşacak şekilde düzenleyen B.İskender, dağlık alanlarda düzenli orduyu ve ağır silahlarla süvari alaylarını daha küçük birliklere ayırmış, piyadeye hafif silahlar vermiş ve çete savaşları başlatmıştır. Dağlık alanlardaki kaleleri kuşatmak içinde ağır silahlı piyadeleri kullanmıştır.

Afganistan'ın kuzeyini baskınlar, kale kuşatmaları gibi çarpışmalarla fetheden B.İskender'in günümüzde Pakistan'da İndia eyaletinde plânlarında değişiklik yapması gerekmiştir. Çünkü burada yeryüzü ve iklim koşulları değişmiştir. Dağlık alanların usta savaşçıları Makedonları yağmur altında sazlık, bataklık bir akarsu vadisi karşılamıştır. Burada bir nehir savaşını (İndus nehri kolu Hydaspes-Çelum) zaferle bitirmiş olmalarına rağmen doğuda çöl ve yeni bir nehirle sınırlanan coğrafya ve iklim, B.İskender'i büyük stratejisinin gerçekleşmesini imkânsız duruma getirmiştir.

Pers imparatorluğunun doğu sınırına ulaşan B.İskender buradan itibaren yeni bir plân yapmıştır. Bu plânı nehir yoluyla güneye doğru okyanus kıyısına inmek, kara ve denizden yeni bir ticaret ve ulaşım hattı kurmaktır. Böylece Pers imparatorluğunun son iki eyaletini (Gedrosia ve Kirmania) de alacaktır. Nehir yoluyla İndus nehri deltasına gelen B.İskender orduyu 3 kola ayırmıştır.

Kendisi bir koldan kıyıya yakın çölden(Gedrosia-Mekran)) giderken diğer kara kuvvetleri iç kısımda Kirmania'dan gidecek, donanma ise denizden ilerleyecektir. Bu plânı riskli olmasına rağmen uygulamaya koymuştur. Gedrosia çölünü daha önce geçiş denemelerinin başarısızlıkla sonuçlandığını bilmektedir. Donanması okyanusa ilk defa açılmaktadır. Kendisiyle birlikte ordusunun bir kısmını ve donanmasını riske atan B.İskender çölü geçerek donanmasıyla Basra Körfezinde buluşmuştur.

B.İskender'in Babil'e döndükten sonra tersane, donanma ve kentleşme, baraj, nehir islahı projelerini uygulamaya koyarken diğer taraftan askerî yeni plânlar yapmıştır. Vefatıyla gerçekleşmeyen bu plânlarından kesin olarak bilinen "Arabistan Yarımadası"nın fethidir. Mısır'dan itibaren batıya doğru Akdeniz kıyılarının fethi ve Avrupa'da batıya doğru fetih plânları, kesin olarak bilinmese de onun kişiliğine ve yaptıklarına bakılırsa plânlanmış olmalıdır.

B.İskender'in Orta Doğu Politikası

B.İskender, elindeki bütün güçlerini amacına yöneltmiş olmasına rağmen uzun süreye yayılmış politikalar belirlemiştir. Karşılaşılabilecek her durum için ayrıntılı olarak belirlenmiş ilke, kural, emir ve kararlar, esnekliği çok az olarak fethedilen her bölgede uygulanmıştır. B. İskender'in kararlı politikası kendisinden sonrakiler tarafından da devam ettirilmiştir.

B.İskender'in fethettiği topraklarda kalıcı olmak istediği belirlediği yerleşim politikasından belirlidir. B.İskender'in **yerleşme politikası** fethettiği toprakları Makedon ve Helen (Yunan) göçmenlere açmak esasına dayanmaktadır.² Fakat bu düşman topraklarda kalıcı olmak öncelikle askerî güven gerektirmektedir. Bu nedenle öncelikle tam fethedilemeyen güvenliğin az olduğu doğuda (Afganistan, Pakistan) **garnizon** ve **garnizon kentleri** kurdurmuştur. Garnizonlar sadece askerî birlikler için garnizon kentleri asker ve sivilin bir arada yaşaması için plânlanmıştır.

B.İskender'in **kentleşme politikası** önemli mevkilerde yeni kentler kurmak ve mevcut kentleri

yeniden imar etmektir. İlk kentini Mısır'da kuran B.İskender, Afganistan'dan itibaren kentleşme politikasını uygulamaya başlamış, Afganistan'ın günümüzde en önemli kentleri Herat, Farah, Nad-ı Ali, Kandahar'ı yeniden imar etmiş Afganistan, Özbekistan, Pakistan'da yeni kentler kururmuştur. Vefatından sonra imparatorluğu paylaşan generalleri tarafından en çok izlenen "kentleşme politikası" olmuştur. Fethettiği topraklarda çok sayıda kent kurulmuş ve kentler imar edilmiştir.

B.İskender'in **nüfus politikası** fethettiği topraklarda garnizon kentler için emekli askerler ve gönüllü Yunan ve Makedon göçmenlerden oluşmaktadır. Yeniden imar ettiği kentlere yerli halkla birlikte Yunan ve Makedon göçmenleri yerleştirmiştir. Bu düşman topraklara yerleşmek istemeyenler için "zorunlu yerleşme" politikası uygulamış, kaçanları yakalayıp cezalandıracak birlikler kurmuştur.

B.İskender'in savaşını tetikleyen etken "öç almak" olarak belirlense de savaşın asıl nedeni ve amacı ekonomiktir. Bu nedenle B.İskender ekonomi politikası oluşturmuştur. Pers İmparatorluğunun hazinesindeki altın ve gümüşler, idarenin doğrudan hedefi olurken kara ve deniz ticareti serbestliği tüccarlara vadedilmiştir. Ekonomiyle ilgili iki politika geliştirmiştir. Bunlardan birisi para politikası diğeri ticaret politikası'dır. B.İskender'in para politikası babasından farklıdır. Babası II.Phillippos "iki para sistemi" getirmiştir. Yunanların "gümüş para"sının ayarını yükseltmiş yanında persler gibi "altın para" da çıkartmıştır.³ B.İskender ise altın para bastırmakla beraber "tek para sistemi"ne (İskender drakhmisi) geçmiştir. Bu sistemde "gümüş para" esastır. Geleceğe göre plân yapan B.İskender, pers hazinelerinde varlığı bilinen külçe altınlar piyasaya sürülünce, altının değerinin düşme olasılığını hesaplayarak, maden olarak gümüşün değerini yükseltmiştir. Böylece gümüş para ile ticaret yapan Yunan ve Makedon tüccarları korumuştur. Orta Doğu'da kurduğu imparatorlukta, kendisinden sonra da "tek para sistemi" geçerli olmuştur.

B.İskender'in ticaret politikası kara ve deniz ticaretini birleştirmektir. Bunun için önemli ticaret kentlerini kara yoluyla veya nehir yoluyla limanlara

bağlamıştır. M.Ö IV.yüzyılda deniz ticareti çok önemlidir. Akdeniz'de liman kentleri arasında büyük bir rekabet bulunmaktadır. Yunan ve Fenike'ler arasında Akdeniz deniz ticaretindeki rekabete Persler Fenikeliler'i, Makedon'lar ise Yunanlıları yanlarına alarak ortak olmak istemektedirler. B.İskender'in öncelikle Akdeniz limanlarını almasının nedeni askerî olduğu kadar ticarîdir. Seferinin başında Yunan kıyı kentlerine ticarete özgürlük vaat etmiştir. Batı Akdeniz'den içeri girerek Anadolu'da kara ticaret yolunu(Kral yolu) almış ve tekrar Doğu Akdeniz kıyılarına inmiştir. Seferinin sonunda doğu-batı arasında Sardes'den Semerkant'a kadar kara ticaret yolunu almış, bu yolu Akdeniz limanlarına bağlamış, İndus ağzı ile Basra Körfezi arasında yeni bir deniz ticaret yolunu karadan ve denizden düzenlemiştir.

B.İskender'i seferinde en çok zorlayan koşullar ulaşım ile ilgili olmuştur. Elinde yolları ve uzaklıkları gösteren doğru bir harita yoktur. Onun ulaşım politikası askerî, ticarî ve haberleşme olmak üzere üç amaçlıdır. Bir taraftan fetih yaparken diğer taraftan yanında getirdiği topoğraflara yolların uzunluklarını ölçtürüp yol haritaları yaptırmıştır. Yeniden imar ettiği liman ve kara kentleri, askerî ve ticarî amaca hizmet edecek şekilde plânlanmıştır. Ülkesiyle fethettiği yerler arasında en önemli sorun haberleşmedir. Bu nedenle mevcut yolları yeniden imar ettirmiştir.

B.İskender'in dinî politikası batının tanrılarını, fethettiği yerlerin baştanrılarıyla bir arada yaşatmaktır. Doğuda ve batıda dinsel yaşamda "çoktanrıcılık" hâkimdir.⁴ Bu tanrılar her iki tarafta isimleri farklı olsa da genellikle kişileştirilmiş doğa güçleri, atalar, kutsal hayvanlar vb.dir. Orta Doğuda din adamları(rahipler) siyasette etkindir. Halka hâkimiyet için öncelikle onların kabulünü almak daha kolaydır. Din konusunda Anadolu'da bir dirençle karşılaşmayan B.İskender ilk direnci, din politikasını uygulamak istediği Fenike kenti Tyre(Sur) de görmüştür. Fenikelilerin baş tanrısını(Melkaart) kendi atası Herakles 'in dengi olarak gördüğünü ve kurban sunmak için tapınağa girmek istediğini söylemiştir. Fakat din adamlarının kabulünü alamayan B.İskender 7 ayını bu kenti almak için geçirmiş ve bu kenti halkıyla birlikte adeta

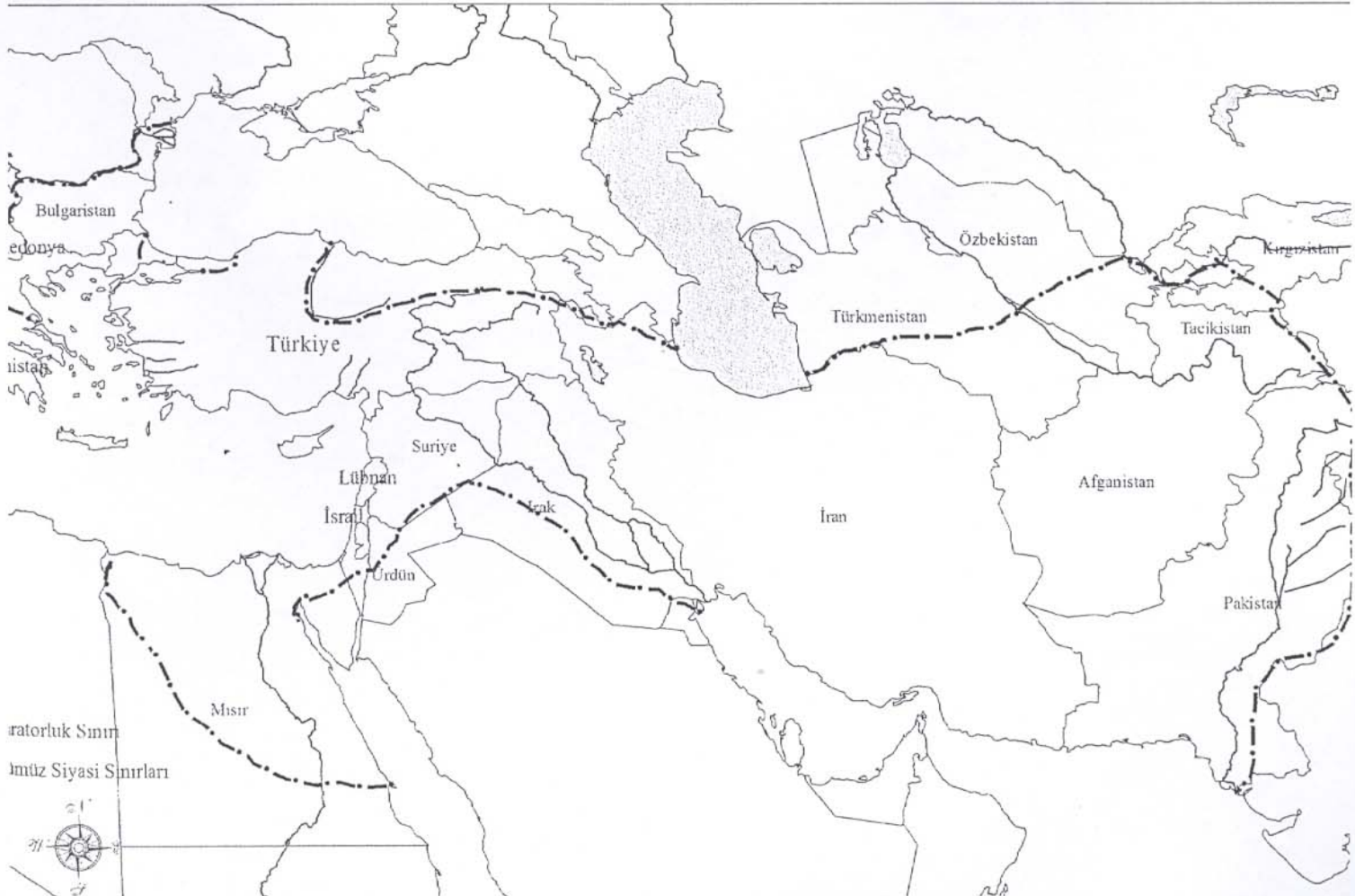
yok etmiştir. Tanrılardan korkmayan ve inanca saldıran bu davranışı seferi boyunca din adamlarının ona boyun eğmesine yol açmıştır. Mısır'da Ammon, Suriye'de Hadad, Babilonya'da Marduk, İran'da Ahuramazda baştanrılarını kendi tanrılarıyla eşleştirmiştir.

Tanrılar arasında "üstünlük" değil "eşitlik" getirmesi nedeniyle Yunan tanrıları da Orta Doğu'da kabul görmüştür. Doğu ve batı tanrılarını kaynaştırması evrensel tektanrıcılığın yolunu açması bakımından çok önemlidir. Seferine sürekli doğuya doğru devam eden B.İskender'in geri dönmesi aynı hoşgörüyle karşılanmamış, bunu kehanet yoluyla kâhinlere ifade ettirmişlerdir. Babil'e geri dönmemesi konusunda uyarılması, din adamlarının Babil'de hâkimiyeti kaybetmek istemediğini göstermektedir. Fakat buna rağmen kente girmiştir. Babil'de vefat etmesi de esrarını korumaktadır.

B.İskender farklı halkların eyalet sistemiyle yönetildiği büyük bir imparatorluğu fethetmiştir. Fakat bu halkları Makedon ve Pers ortak yönetimine sokmayı amaçlayan bir idarî politika oluşturmuştur.

B.İskender Perslerin eyalet(satraplık) sistemini korumuş, Anadolu' ve Doğu Akdeniz kıyılarındaki Yunan kentlerini Korinth Birliğine katmak için bu sistemden ayrı tutmuştur. Mülkî ve askerî idareyi birbirinden ayırmıştır. Eyaletlerde askerî idareyi Makedon komutanlara verirken mülkî idareyi yerli yöneticilere bırakmıştır. Fakat seferinin başındaki idarî politikasını seferinin sonlarında değiştirmiş, satrapları da Makedonlardan atamaya başlamıştır. Böylece bir imparatorun hâkimiyeti altında birleşen birleşik hükümetler oluşmuştur. B.İskender'in Pers soylu kadınlarını Makedon komutanlarla evlendirmesi, ırkları karıştırmak yönünde etnik politikası olarak kabul edilmekle beraber bu aslında idarî politikasının bir parçasıdır. Pers soylu kadınlarının soylu Perslerle evlenmelerini önleyerek sonradan saltanat taleplerini önlemek ve Makedon komutanlara pers topraklarında yönetim için soyluluk kazandırmak istemiştir. Bu politikası vefatından sonra kabul görmemiş Makedon komutanlar Pers eşlerini boşamışlardır.⁵

Harita 1. Günümüz Siyasî Sınırlarına Göre Büyük İskender İmparatorluğu

B.İskender'in Stratejik Başarısı

B.İskender'in stratejisi Balkanlarda küçük bir devleti(Makedon Devleti) Hindistan'a kadar bütün Orta Doğu'nun hâkimi yapmıştır.12 yıl 8ay gibi kısa sürede günümüz siyasî coğrafyasında 18 devleti bütünüyle veya kısmen hâkimiyet altına alması büyük başarı olarak kabul edilmektedir(Harita 1). Bu başarının nedenleri aşağıda belirlenmeye çalışılmıştır.

Stratejik plânlama yalnızca bir "yönetim şekli" değil bir "düşünce tarzı" dır. Bu nedenle liderlerin stratejik düşünce yeteneği çok önemlidir. Aynı düşünceler aynı sonuçları yaratır ,farklı bir sonuç için farklı bir düşünce gerekir. B.İskender 200 yıldır Orta Doğu'da değişmeyen koşullara farklı bir açıdan sentez etmiştir. Plânladıkları mevcut durumdan bütünüyle farklıdır. Orta Doğu'da bütün koşulları değerlendirmek için, her konuda bilgiyi önceden toplamış, bunları geleneksel düşüncelerden farklı şekilde sorgularken yaratıcılığını ve sezgisini katmıştır. Bu nedenle seferinin sonuçları Orta doğuyu tamamen değiştirmiştir. ..B.İskender'in başarısı "stratejik düşüncesi"nde yatmaktadır. Stratejisini mevcut eğilimlere göre yapmamıştır.

B.İskender'in "imparatorluk kurmak" ve "dünya hâkimi olmak" vizyonları kendisinden önce Asur, Babil ve Pers kralları tarafından da ortaya konmuş olmasına rağmen doğu/batı savaşında, batılı bir lider tarafından ilk olarak ortaya konmuştur. Küçük bir devletin(Makedonya Devleti) maddî ve asker gücünü aşan bu vizyonla, askerleri harekete geçirmiş ve peşinden sürüklemiştir. Vizyonunu elindeki mevcuda göre değil elindeki olanakları vizyonuna göre büyütmeyi amaçlayan stratejisiyle, çağının çok ilerisinde günümüz 21.yüzyıl strateji anlayışına uymuştur. B.İskender'in çağını aşan bir diğer özelliği stratejiyi askerî alan dışında da uygulamasıdır. Genellikle askerî uygulama olarak kullanılan strateji ancak çağımızda diğer alanlarda da uygulanmaya başlamıştır. .

Öncelikle elindeki imkânları genişletmek için plân yapmıştır. Bu plân babası tarafından temeli atılan aynı düşmana sahip halkları bir araya getirmektir. Çağında bu halk kent –devletler halinde

yaşayan Yunan halkıdır. Babasının birleştirdiği bu kent devletlerin oluşturduğu Birliğin başına geçebilmesi ilk büyük başarısıdır. Böylece hem Makedon kralı hem de Makedon ve Yunan birleşik ordusunun komutanı olmuş kendisine bir ordu kurabilmiştir. Ordunun silahlanması ise ancak borç para ile mümkün olmuştur. Bu paranın ödenmesi için düşmanda büyük bir hazine bulunmaktadır. Geri dönüş garantisi olmayan karşılıksız parayı yunanlar bir umut karşılığında vermişlerdir.

Stratejisinde "bilgi" ye büyük önem vermiştir. Kendisi de iyi bir bilimsel eğitim almış olmasının da bunda büyük katkısı vardır. Bilmediği coğrafyalarda ve iklimlerde öncelikle coğrafya hakkında bilgi sahibi olmadan hareket etmemiştir. Bilim adamlarını, kitaplarını yanında götürmüş gereken yerlerde ülkesine haber yollayarak hocasına(Aristoteles) sormuş, yerli halkı sorgulamış doğru bilgiye mutlaka ulaşmak istemiştir. Batı dünyasında bilinmeyen teknolojileri inceletmiş ve kullanmıştır.

Stratejisini uygulamak için orta süreli plânlar yapmıştır. Bu plânlar da riskli sonuçlar belirsizdir. Fakat plânlarını değiştirmemiş bir plânı tamamlamadan diğerine geçmemiş, plân tamamlandıktan sonraki birkaç yıl için koşullara göre yeniden plân yapmıştır.

Askerî strateji konusunda talim yapan, hareket halinde ve zaferlerle motive olan daimî bir ordusu bulunmaktadır. Yüksek risk alarak kendisinin de savaşması ve yaralar alarak özveride bulunması askerlerinin bir davanın peşinden gitmesini sağlamıştır.

Bir diğer başarısı lojistik konusundadır. Devamlı büyüyen ve ana vatandan çok uzakta bulunan ordusunun asker, silah ve malzeme nakli konusunda mükemmel organizasyon yapmıştır. Nakliye de öncelikle daha ucuz ve kolay olan deniz yolunu seçmiştir. Ana vatandan yardım Doğu Akdeniz limanlarına gelmektedir. Buradan karayolu ve nehir yolu bağlantısını kullanmıştır. Anavatan dışında eyaletlerde satraplar(vali) ordusuna asker, silah,,erzak vermekle yükümlüdür. Gerekğinde orduyu iki kat hızlı yürüterek erzaktan tasarruf yapma yoluna gitmiştir. Askerî malzemenin taşınması için montaj

ÖZEL DOSYA

sanayi kullanmıştır. Kuşatma kaleleri ve savaş gemileri parçalara ayrılarak taşınmış ve yeniden birleştirilmiştir.

B.İskender stratejisini uygulamaya yönelik ilke ve kuralları içeren politikalar belirlemiştir. Bunlar yerleşme, kentleşme, nüfus, ekonomi(para, ticaret),ulaşım, dinî ve idarî politikalar. Bunların uygulanması program, plân ve yöntemlerle belirlenmiştir. Bunlar bir toprakta öncelikle fetih tamamlandıktan sonra uygulamaya konulmakta ve değişmeyen kuralları içermektedir. Fethedilen toprakta öncelikle dinî politikaya göre yöresel baştanrının kabulü alınmakta, yerleşme politikasına göre oraya güvenlik amaçlı "garnizon" veya "garnizon kenti" kurulmakta veya ticarî amaçlı bir kent imar edilerek merkez yapılmaktadır. Nüfus politikasına göre Makedon, Yunan ve yerli halktan oluşan bir nüfus oluşturulup, mülkî idare bir yerli yöneticiye, askerî idare bir Makedon komutana verilmektedir. Yörenin ana kara ulaşımı yeniden inşa edilmekte, kıyıda ise liman düzeltilmektedir. Fethedilen toprağın Yunan ve Makedon topraklarıyla kara veya denizyolu düzenlemektedir. Böylece fethedilen her toprak bu politikalarla düzenlenmektedir. Bu politikalar uzun süre için plânlanmıştır. Uzun süreli politikaların uygulanması için programlar yapmış ve bu politikaların nerede, nasıl, nasıl, kimler tarafından uygulanacağını programlarla belirlemiştir. Politikaların uygulanmaları ve sorunların çözülmesi için yöntemler belirlemiştir. Fethedilen her toprağın mekânsal plânlaması mükemmel bir şekilde yapılmıştır. Kendisinin yaptığı ve uygulamaya koyduğu bu politikalar vefatından sonra imparatorluğu paylaşan generalleri tarafından da uygulanmış ve 290 yıl etkisini sürdürmüştür. Bunun nedeni sadece savaş ortamı için değil barış ortamı için de strateji üretmesidir.

B.İskender'in atlamadığı bir durum rakibinin durumunu da stratejisine dâhil etmesidir. Bunun için gerekli ön bilgiyi almak için Pers ordusunda savaşan Yunan paralı askerleri ve Pers esirleri de bu amaçla kullanmıştır. İssos ve Gaugamela savaşında karşısında kendi ordusundan güçlü bir orduyu yenmesi karşı tarafın savaş plânlarını ele geçirmiş olma ihtimalini akla getirmektedir. Kadere inanan ve

gelecek için kâhinlere danışan bir kişiliği olmasına rağmen gerçek bilgiyi uygulamıştır.

B.İskender'in stratejisi yazılı değildir bunu en yakınlarından da saklamıştır Komutanlarına ve askerlerine ilk hedefi söylemektedir. Bu hedefe zaferle ulaşınca bundan sonraki hedefi açıklamaktadır. Askerlerine peşinden gidecekleri bir dava göstermiş, coşku vermiş fakat düşüncesini açıklamamıştır. Askerlerini Hindistan'a kadar bir sonraki zaferle motive ederek götürmüştür. Tarihî kayıtlar ve tarihçilerin yorumları ordunun Pakistan'dan Hindistan'a doğru devam etmeyi ret ettiği yönündedir. Fakat ilerlemenin sakıncalarını görebilecek bir strateji uzmanıdır. Burada B.İskender ikinci vizyondan vazgeçme nedenini askerlerine yüklemiştir. Bunu kesinleştirmek için de adeta bunun cezası olarak gibi düşünülen askerlerini daha güç koşullarda çölden(Gedrosia) geri getirmiştir.Çölü geçme başarısıyla da tekrar askerlerinin güvenliğini kazanmıştır.

Stratejisinde bir diğer başarı "jeostratejik plânlama" yapmasıdır. Coğrafyanın siyaset üzerindeki, önemini kavramış ve fethettiği toprakların kaynaklarına göre plânlamalar yapmıştır. Çağının ekonomik kaynakları tahıl, kereste ve madenlerdir. Mısır tahıl bakımından zengindir. Buralardan ülkesine tahıl ihracatı plânlamıştır. İskenderiye limanı bunun için inşa edilmiştir. Kereste gemi inşası için çok önemlidir. Lübnan Dağları kereste bakımından zengindir. Doğu Akdeniz(Fenike) kıyılarında gemi inşası için bu dağlık alanı kaynak olarak düşünmüştür. Gittiği yerlerde maden aratmıştır. B.İskender doğal olarak çıkan petrol ve doğal gazı da tanımıştır. Petrol çağında da savaşta (ateş topu olarak) kullanılmaktadır.

B.İskender üç anlaşma teklifini kabul etmemiştir. Bunlardan birincisi Miletos kentini anlaşma teklifidir. Miletos kenti limanlarını Pers ve Makedon-Yunan gemilerine hizmet vermeyi teklif etmiştir. B.İskender bu "açık liman" teklifini kabul etmemiştir. Büyük risk alarak donanması olmadan karadan kenti almıştır. Böylece Akdeniz ticaretinden Persleri silmek amacından vazgeçmemiştir. Bir diğer kabul etmediği teklif Tyre kentinin adadaki Melkaart tapınağının her iki tarafa da (Makedon ve Pers) kapalı olmasıdır. Bu dinî ayrıcalığı kabul

etmemiştir. Orta Doğu tanrılarını Yunan-Makedon tanrılarıyla birleştirmek istediğinden bu dinî ayrıcalığı kabul etmemiş ve 7 ay bu kenti almak için uğraşmıştır. Bir diğer teklif Pers imparatoru III.Darius'dan gelmiştir. Fırat nehrini sınır olarak kabul ederek barış teklif etmiştir. Fakat B.İskender bu teklifi kabul etmemiştir. Çünkü Orta Doğu'da kendisine başka bir rakibin varlığını istememiştir. Fırat'ı sınır olarak kabul ederse, Orta Doğu'nun en güçlü devletiyle sınır komşusu olacak ve sonuçta her iki devlet arasında savaş kaçınılmaz olacaktır. Pers İmparatorluğu mutlaka denize açılmak isteyecek ve Akdeniz limanlarına saldıracaktır. Fırat sınır kabul edilirse kara ticaret yolu da ikiye bölünecektir. III.Darius'un Orta Doğuyu paylaşma politikasını kabul etmemiştir. B.İskender'in anlaşma tekliflerini son derece ayrıntılı incelediği görülmektedir. Her üç anlaşma teklifinde de doğru kararlar almıştır.

B.İskender stratejisinde düz bir hat ve kısa yol izlememiştir. Doğuya giderken güneye, güneye giderken kuzeye gitmiş fakat asla geriye dönmeyen bir yol izlemiştir. Geriye dönmemesinin nedeni arkasında problemlerle bir yer bırakmamış olmasıdır. Bölgeleri sadece bir hat boyunca değil kendi içinde yöresel olarak da fethetmiştir. Pers imparatorunu yenmek için Granikos savaşından sonra Anadolu içinden Kral yolundan düz bir hatla Babil'e doğru yol alması gerekirken güneye dönmüş (Karya, Likya, Pamphilya) buradan kuzeye Pisidya'ya(Göller Yöresi) çıkarak Gordion'a gelmiş, doğuya Ankyra'ya yönelmiş, güneye dönmüş (Kilikya-Adana Yöresi) buradan doğuya gitmesi beklenirken güneye (Mısır) yönelmiştir. Mısır'dan sonra tekrar kuzeye çıkmış (Doğu Akdeniz'e) ve doğuya(Suriye ve Irak) dönmüştür. Bu karmışık hatla düşmanın yolunu önceden tahmin etmesi imkansızdır.

B.İskender'in başarısında düşman liderin stratejisinin de incelenmesi gerekir. B.İskender yolunu uzatarak küçük fetihler yaparken, Pers İmparatoru III.Darius tek bir büyük zafer için hazırlık yapmış, B.İskender'in güçlenmesine engel olmamıştır. B.İskender Perslere çalışan Fenikeli gemilerden oluşan donanmayı kullanılamaz duruma getirmiş, Pers limanlarını almıştır. Burada Pers imparatorunun deniz eyaletlerini gözden

çıkartıp kara imparatorluğu hâkimi olmak üzere plân yaptığı anlaşılmaktadır. III.Darius'un stratejisinde kendi lehine görünen durum düşmanı kendi topraklarına, bildiği arazi ve iklim koşullarına çekmesidir. Buna karşı B.İskender'in üstünlüğü ise bundan çekinmeyerek düşmanın üzerine gidip saldırmasıdır. III.Darius tek bir zafer için hazırlanırken B.İskender fethettiği topraklarda politikalar yürürlüğe koymuştur. Bu bir bütünün parçalara ayrılarak her parçanın düzenlenmesi iken, III.Darius sorunu bütün olarak algılamış, parçalarla ilgilenmemiştir. Burada göz önüne alınması gereken bir husus B.İskender'in Orta Doğu'da karşısına güçlü bir rakip lider çıkmamış olmasıdır.Pers İmparatorluğu'nun I.Darius (M.Ö VI yy sonu V.yüzyıl başı), Kserkses(M.Ö V.yy) gibi güçlü liderleriyle aynı çağda yaşamamıştır.

B.İskender strateji konusundaki başarısı "sorun çözmek" ve "doğru karar vermek" yeteneğine de bağlıdır. Koşullar değiştikçe içinde bulunduğu duruma anında karar verecek zihinsel akıcılığa sahiptir. Kararlarında gecikmeden dolayı bir hata mevcut değildir. Program ve projelerin uygulanmasını dönüşte kendisi denetlemiştir. Stratejisindeki başarının kendisine bağlı olduğu ölümünden sonra imparatorluğunun dağılmasından belirlidir. Ondan sonra hiçbir generali aynı stratejik yeteneği gösterememiştir.

Stratejik başarıda liderin kişiliğinin ne kadar etkili olduğu B.İskender'in kişiliğinde incelenebilir. (Foto 2) B.İskender'in başarısı komutanlarının ve askerlerinin ona inanmasına ve peşinden sürüklenmesine bağlıdır. Bunu B.İskender'in cesareti, cömertliği, güvenilirliği sağlamıştır. Kişiliğinin ayrıntıları stratejik plânlarına destek olmuştur. Ölümü önemsemesi onun cesaretinin kaynağı olmuştur. Bu nedenle savaşta büyük tehlike altına rahatça girebilmiştir. B.İskender'in kişiliğinde önceden tahmin edilemez davranışları bulunmaktadır Bazen bir amacı yokmuş gibi sakin davranmış, bu sakin görüntüsü askerlerine güven verirken karşı tarafın buna kanarak gevşemesine neden olmuştur. Bir kasırga gibi ani baskınları askerlerine coşku verirken karşı tarafı gafil avlamıştır. Bu tutarsız davranışlarıyla düşmanın onu kontrol altında tutması imkânsızdır.

Foto 2. Büyük İskender'in Selanik'te Heykeli

Başkomutan olarak düşmana karşı acımasız ve sürekli çarpışma devam ettirebilmiş dostlarına karşı yaptıklarından pişmanlık duysa da düşmanlarına karşı yaptıklarından pişmanlık duymamış duraklama göstermemiştir. Kişiliğinin verici olması(savaş kazançlarını dağıtması, hediyeler vermesi, toprakları dağıtması, komutanlık vermesi vb) yaptığı, yıkım, zulüm gibi pek çok kötülüğü örtmüş oña karşı olanların savunmasını bir anda indirmiştir. Aslında hediyeler vermesi destek alması için bir stratejidir. Her konuda iyi bir eğitim alması yanında iyi konuşma yeteneği, komutan, kral, din adamı, bilge gibi askerlerine hitap ederek onları yaptıklarının haklılığına inandırmış ve arkasından sürüklemiştir. En güçlü yanı olan askerî yeteneğini ön plânda tutarak başlıca amacını "savaşmak" olarak belirlemiştir. Her çarpışma ve zafer bir sonrakini hazırlamaktadır. Askerlerin savaş ortamında birbirine bağlanmasını kullanarak devamlı bir düşman yaratmış ve onu hedef göstermiştir. Askerin

ancak savaşla sakinleşeceği ve büyük bir ordu ancak savaşla enerji dolacağından hareket ederek savaşı canlı tutmuştur.

Toplum psikolojisinden de faydalanan B.İskender insanların "başka bir kültüre hayran olmak" ve "zenginlik ve lükse düşkünlük" duygularından faydalanarak yanındakileri Pers kültürü, zenginliği ve lüksüyle tanıştırma fikriyle etkilemiş ve sefere sürüklemiştir.

B. İskender'in Stratejik Hataları

B.İskender'in stratejisinde en büyük hata stratejisinin kendi vefatından sonraki durumla uyumunun sağlanmamış olmasıdır. Fethettiği topraklarda ideal bir sistem kurduğunu düşünen B.İskender savaşan bir komutan olarak ölümü göz önüne almamıştır.⁶ Çok ayrıntılı stratejik plânlar yapan B.İskender kendisinden sonra imparatorluğun durumunu plânlamamıştır. Bütün plânları kendi hayatına bağlıdır. Vefatından sonra imparatorluk 3 büyük krallık ve küçük ulus-devletler arasında paylaşılmıştır. B.İskender'in generalleri olan yeni krallar imparatorluğun birliğini ve tek iktidarı tanımadıkları için aralarında savaş eksik olmamıştır. Komutan ve kral olarak iki ayrı görevi olan B.İskender mükemmel bir komutan olmuş, askerî vizyonunu gerçekleştirmiş fakat iyi bir siyasetçi olamamıştır. Generalleri ise iktidar oyununu kuralına göre oynamış, B.İskender'in yanında savaşırken onun gölgesinde kalmayı seçmiş, onun kendisini üstün hissetmesini sağlamışlardır. B.İskender'in yanında savaşarak zaferine katkıda bulunurken, isterlerse onu durdurabileceklerinin bilincinde Pakistan'dan daha ileri gitmeyip Babil'e dönmesine neden olmuşlardır. Babil'e dönüş savaşın bitip siyasetin başlamasıdır. Savaşta onun kadar güçlü

olmayanlar siyaset oyununu ondan daha iyi oynamaktadır. Bunu fark eden B.İskender derhal yeni savaş plânı yapmış ve Arabistan'ın işgalini plânlamıştır. Seferden birkaç gün önce ölmesi de esrarlıdır. Onun hâkimiyeti altında onun yokluğuna göre stratejik plânlar yapanlar, vefatından sonra imparatorluğu kendi plânlarına göre paylaşmışlardır. Ona teslim olan ve yenilen uluslar da ondan daha iyi siyasî plânlar yapmışlar ve bağımsızlıklarını tekrar elde etmişlerdir.

B.İskender'in bir hatası ırkları kaynaştırmak yolundadır. Bu ulus-devletleri yıkmak yolunda bir ilk adımdır. Pers soylu kadınlarını Makedon komutanlarla evlendirmiştir. Böylece iktidarı Makedon komutanların elinde tutacağını plânlamıştır. Geleneksel olarak mağluplardan kadın almanın hoş görülmemesi yanında bu evliliklerden doğan çocukların Pers, Yunan veya Makedon kimliğini seçmelerinin yaratacağı sorunları önceden görememiştir. B.İskender'in vefatından sonra ilk ortadan kaldırılan politikasıdır. Bu durum da ırkların asla kaynaşmayacağını göstermiştir. Günümüze kadar da ırklar kaynaşmadan gittikçe ayrılarak gelmiştir. Kaynaşan ve dost olan ırklar da bile ayrılık başlamıştır.

B.İskender demokrat bir lider olamamıştır. Demokratik yoldan büyük fetihler yapmak nasıl imkânsızsa demokrat bir "büyük fatih" de olamaz. B.İskender teslim olmayan kentler için çok fazla yağma izni vermiştir. Direnişe vahşet uygulamış, bu kentlerin halkını köle olarak satmıştır. Bu çağının dünyasında bütün toplumlarda geleneksel olarak uygulanan bir yasadır. Fakat çağının ötesinde stratejik düşünceye sahip B.İskender bu konuda yeni yasa koyacak ve yerleştirecek güce sahip olmasına rağmen yapmamıştır.

Kişiliği, nasıl stratejik başarısı etkilediyse aynı şekilde stratejik hatalarına da neden olmuştur. Cesareti ona büyük zaferler kazandırmış fakat zafere bağımlı yapmış nerede duracağını plânlayamamıştır. Kral oğlu olarak sarayda büyümesi genç yaşta kral olması onu lüksten çok başarıya itmştir. Bu konuda isteklerinin sınırı yoktur. Başlangıçta başarısının babasının gölgesinde kalması onu daha ileriye yöneltmiştir.

B.İskender'in stratejik plânlarında coğrafyada bilgi eksikliği ve yanlışlığından kaynaklanan hatalar olmuştur.⁷ M.Ö IV.yüzyılda Yunan ve Makedonların dünya coğrafyası bilgisi doğuda Hindistan kuzeyde Hazar Denizi'yle sınırlıdır. Muson yağmurları ve mevsimi bilinmediğinden ordu İndus nehri havzasında çok zorluk çekmiştir. Med-cezir'i tanımadıkları için dönüşte donanma yola çıkışta güçlüklerle karşılaşmıştır. Hindistan doğusundaki toprakların coğrafyası ve genişliği bilinmemektedir. Seferini çok ayrıntılı plânlar üzerine kuran B.İskender bilmediği topraklar için plân yapması mümkün değildir.

B.İskender'in bir stratejik hatası seferinin sonunu plânlamamış olmasıdır. Stratejisini kağıda dökmemesi bir kural olmakla beraber yaptıklarına bakılınca "ömür boyu savaşmak" üzerine bir plân yaptığı ve bunu komutanları ve askerlerinden gizlediği anlaşılmaktadır. Gerçek amacını zafer, gösteri, eğlencelerle gizleyerek bu büyük orduda coşkuyu sağlamıştır. Sürekli doğruya doğru gitmesi, arkasında iç düşmanlarına serbestlik sağlarken aniden Babil'e geri dönüşü rahatsız bir ortam yaratmış, Babil'e zaferle dönmüş olmasına rağmen yeniden savaş plânı yapmıştır. Eğer bu nedenle öldürüldüyse kesin olmayan yeni bir sefer için, kesin olan bütün zaferlerini feda etmiştir. Bir başka belirsizlik çok iyi stratejik plân yapan B.İskender'in Babil'e döndükten sonra yeni seferi için ayrıntılı bir plân yapıp yapmamış olmasıdır. Eğer öldürüldüyse plânında hata vardır veya karşı taraf çok mükemmel bir plân yapmış olmalıdır. Çünkü plânlayanların günümüze kadar yakalanan hiçbir açığı yoktur. Strateji, vizyon oluşturmak/ hedef belirlemek/ destek bulmak / plânları uygulamak/ başarıyı güvenceye almak, olarak formül edilirse, ilk 4 adımda başarılı olmuş, son adımı plânlamayarak zaferinin nimetlerini başkalarına bırakmıştır.

ÖZEL DOSYA

Orta Doğu'da Tarihsel ve Güncel Stratejik Karşılaştırmalar

İçinde bulunduğumuz Orta Doğu'da 2001 de Afganistan'da başlayan savaş 2003 de Irak'a sıçramış ve diğer Orta Doğu ülkelerini tehdit etmeye başlamıştır. Günümüz silah teknolojisi ve iletişim olanaklarına rağmen Orta Doğu'da tek bir gücün hâkimiyeti sağlanamamıştır. Fakat tarihsel dönemlerde Orta Doğu'da Ege Denizi'nden Hindistan'a kadar olan topraklarda tek bir gücün hâkim olduğu dönemler olmuştur. Milâttan önceki için bunlardan birisi Pers İmparatorluğu diğeri B.İskender'in kurduğu İmparatorluk'tur. Pers imparatorluğu Avrupa topraklarını kapsamadığı için Makedon İmparatorluğundan daha küçük alana hükmetmektedir. Bu bölümde günümüzde Orta Doğu'da batının hâkim olma savaşı olduğundan batıyı temsil eden B.İskender'in Orta Doğu hâkimiyet savaşıyla günümüzde A.B.D nin Orta Doğu hâkimiyet savaşı arasında karşılaştırmalar yapılacaktır.

Öncelikle her iki tarafın Orta Doğu'daki hâkimiyeti mekân olarak karşılaştırılırsa B.İskender sefere çıkmadan önce hedeflediği sınırlar Pers imparatorluğunun sınırlarıdır. Bu sınır batıda Ege Deniz'inin Anadolu kıyılarından başlayarak doğuda Hindistan'a uzanmakta güneyde Mısır,Suriye,İrak'ı içine almaktadır. B.İskender bu sınırı doğuya doğru aşmak istemiş fakat aşamamıştır. Güneye Arabistan yarımadasını alarak aşmak istemiş fakat vefat etmiştir. Bu nedenle elde ettiği topraklar Pers imparatorluğu sınırlarını aşamamıştır. A.B.D nin plânladığı Büyük Orta Doğu Projesinin sınırları da Pers İmparatorluğunun, B.İskender'in fethettiği toprakları içine almaktadır. Her iki tarafın da hedeflediği sınırlar başlangıçta aynıdır fakat her iki tarafta da amaç mümkün olduğu kadar geniş yayılmaktır. Her iki tarafta rızaya değil işgale dayalı bir hâkimiyet plânlamıştır.

Her iki savaş için bir düşman ve bir neden bulunması gerekmektedir. B.İskender düşmanı "Persler", savaş nedenini "öç almak" olarak belirlemiştir. B.İskender Perslerin 147 yıl önce (M.Ö 481) Yunan ana karasına Atina akropolünü yakıp tapınağı yağma etmesini savaş için öç almak nedeni

seçmiştir. Aslında kendisine savaşmak için bir düşmanı ve neden oluşturmuştur. Çünkü halkları savaşa en fazla motive eden öç almak duygusudur. Persler Orta Doğuyu vergi alarak idare etmekte ve halklar üzerine kültürel bir baskı uygulamamaktadır. Kendisi de fethettiği toprakları vergiye bağlayarak yönetmiştir. A.B.D ise düşmanı el-Kaide (İslamî terör) savaş nedeni de İkiz Kule'lerin yıkılışının öcünü almak olarak belirlemiştir. Bu aslında her iki tarafın da uyguladığı aynı stratejidir. Savaşa anlam vermek için mutlaka bir düşman ve neden gereklidir. Bu düşman ve neden kolayca oluşturulabilir. B.İskender Persepolis sarayının yakılmasından ve yağmalanmasından sonra öç savaşının bittiğini ilan etmiş fakat savaşa devam etmiştir. A.B.D 2001 de öç almak için Afganistan'a girmiş aradığı liderleri bulamayınca yeni bir düşmanı hedef göstererek 2003 de Irak'a girerek Saddam Hüseyin'i yok etmiştir. A.B.D halka vaadi öç almayı devam ettirmekte fakat halkını artık bununla motive edememektedir.

Her iki savaşta da liderler sürekli kaçan rakibini kovalamaktadır. B.İskender savaş meydanından kaçan Pers İmparatoru III.Darius'u Hazar Denizi güneyine kadar izlemiş, III.Darius yanındaki adamları tarafından öldürölüp B.İskender'e teslim edilmiştir. Buradan itibaren kendisini yeni Pers kralı ilan eden Bessos'u Afganistan'da Hindikuş dağlarına kadar izlemiş ve öldürmüştür. A.B.D 'nin 2001 de Afganistan'a girişi aynı nedenlere dayanmaktadır. Afganistan'da ekonomik çıkarına engel olan Taliban rejiminin liderlerini ve İkiz Kulelerin yıkımından sorumlu tuttuğu El-Kaide liderini yakalamak için Afganistan'a girmiştir. Geçen 7 yılda Taliban rejimini yıkmış fakat Taliban liderlerini ve el -Kaide liderini ele geçirememiştir. B.İskender aradığı lideri(Bessos) Afganistan'da bulmuş öldürmüş, bütün Afganistan'ı ele geçirmiş ve Pakistan'ı içeren İndia eyaletini almıştır. A.B.D Afganistan işgalinden 2 yıl sonra Irak'ta savaş başlatmış, B.İskender arkasında sorunlu bölge bırakmayarak önce Irak'ı(Babil) almış sonra yoluna devam etmiştir.

Her iki tarafta savaştan önce bölgeden müttefik sağlamayı denemişlerdir. Makedon Devletinin müttefiki Yunan kent - devletleridir.

Makedon Devleti bunları öncelikle bir Birlik(Korinthos Birliği) altında toplamış kendisi birliğe girmemiş onları savaşta kendisine yardıma ikna etmiştir. Orta Doğu'da B.İskender'in başlangıçta müttefiki yoktur. Kazandığı zaferlerle müttefik edinmiş şöhreti ondan önce yol almıştır. Aynı şekilde A.B.D Orta Doğu dışında Avrupa Birliği'ni ve NATO'yu kendisine yardım vermeye ikna etmiştir. Bölgeden ise İsrail,Türkiye gibi devletleri müttefik ilân etmiştir. Fakat zafer kazanamaması daha fazla yardım almasını önlemektedir.

B.İskender'i en fazla zorlayan coğrafya Afganistan olmuştur. Sefere çıktıktan 5 yıl sonra Anadolu(Kızılırmak'a kadar) Mısır, Suriye Irak, İran ve Güney Afganistan'a kadar toprakları fetheden B.İskender'i en fazla Kuzey Afganistan(Hindikuş Dağları ve kuzeyi) zorlamış, orduda değişiklik yapmış, küçük birliklere ayırmış, gerilla savaşı uygulayarak bu küçük bölgeyi 2,5 yılda kontrol altına alabilmiştir. A.B.D işgale 2001 de Uluslar arası Destek Gücü'nün(ISAF) yardımıyla Afganistan'da başlamış, 2003 de NATO'nun desteğini alarak kuzey(Mezar-ı Şerif) ve batıda(Herat) hâkimiyet kurtmuş fakat güney(Kandahar) ve doğuyu ele geçirememiştir.

Korinthos Birliği ile Avrupa Birliği arasında karşılaştırma yapılırsa Korinthos Birliği Yunan kent-devletleri arasında yapılan ortak barış ve ittifak anlaşmasıdır. Tek olarak Pers imparatorluğu ile savaşıacak güçte olmayan devletler birleşerek aralarında barış sağlamak ve ortak bir orduyla Pers imparatorluğu ile savaşmak için kurulmuştur. Korinthos Birliği üye devletlerin bağımsız olması, devletlerarasında serbest dolaşım hakkı, ortak anayasa, düzenli bir meclis ve mahkemesi olması, ortak para sistemiyle Avrupa Birliği'ni adeta ilk adımlarıdır. Birliğe girmedikleri halde bu Birliği dışarıdan düzenleyen, denetleyen, Birliği kullanan, savaştan katılım oranında pay veren, esas payı kendine ayıran Makedon Devleti'nin yerini ise A.B.D almıştır. Pers imparatorluğu'nda eyaletler savaş zamanı asker göndermekle yükümlü olmakla beraber güçlü bir Birlik yoktur. Aynı şekilde günümüzde de Orta Doğu ve Asya'daki örgütler A.B.D nin Afganistan ve Irak'ı işgaline karşı etkinlik gösterememişlerdir. Askerî ve ekonomik açıdan

batıda NATO ve AB gibi örgütler, A.B.D'yi desteklerken doğuda ırka,dine,ekonomiye dayalı ve askerî amaçlı örgütler (Arap Birliği Örgütü,İslam Konferansı Örgütü,Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, D-8-Kalkınmakta Olan 8 Ülke-, Şanghay İşbirliği Örgütü) A.B.D nin Orta Doğu'yu işgali karşısında başarılı olamamışlardır.

B.İskender fethettiği topraklarda Pers İmparatorluğu'nun günümüz federal devletlerine benzeyen satraplık(eyalet) düzenini korumuştur. B.İskender'in İmparatorluğu idarî açıdan yasama, yürütme ve yargı görevlerinin bir kişide B.İskender'in şahsında toplanmasıyla "otokratik devlet" dir. A.B.D nin Orta Doğu'da plânladığı idarî düzen bağımsız, küçük devletlerden oluşmaktadır. B.İskender'in yaptığı gibi yabancı askerlerle kontrol altında tutulacak ve yerel yöneticiler tarafından yönetilecektir.

B.İskender Orta Doğu'da bütün devletleri tek bir idare altında(dünya devleti) altında toplamak istemiştir. Yunan-Makedon kültürüyle Pers kültürünü kaynaştırmak düşüncesi ulus-devletlerin kaldırılması yolunda bir adımdır. Aslında bu birleşmeyi doğu/batı savaşına çözüm olarak plânlamıştır. A.B.D nin stratejisi bu konuda B.İskender'den ayrılmaktadır. A.B.D taraftar toplamak için Orta Doğu'yu daha küçük parçalara ayırmakla ulus-devleti ve milliyetçiliği desteklemektedir, doğu/batı savaşını bitirmek gibi bir plânı yoktur.

B.İskender'in iyi eğitilmiş ordusuna karşılık Pers imparatorluğu ordusu farklı eğitim ve teçhizata sahip karışık bir ordudur. İki büyük meydan savaşında da (İssos ve Gaugamela) büyük Pers ordusundan kopmalar olmuştur B.İskender'in kent kuşatmalarına da Orta Doğu'da diğer kentler birlik olup yardım göndermemiştir. Günümüzde de Orta Doğu'da batının koalisyon ordusunun karşısında doğuda ortak bir ordu yoktur. Batının hedefi Büyük Orta Doğu olmasına rağmen her devlet kendi savunmasını plânlamaktadır. B.İskender Orta Doğu'dan 30 000 genci Makedonya'ya askerî eğitim için göndermiş bunlar eğitim alarak dönmüş B.İskender'in ordusuna katılmıştır. Günümüzde de

ÖZEL DOSYA

Irak ve Afganistan askerleri batılı subaylar tarafından eğitilmektedir. Aradan 23 yüzyıl geçmesine rağmen bu eğitim doğuda kabul görmektedir.

Her iki savaşta esas neden ekonomiktir. B.İskender savaşa katılanlara ganimetten pay teklif etmiştir. Bu ganimet Pers hazinesindeki "altın" dır. 200 yıldır vergi toplayan Pers imparatorluğu bunu hazinesinde külçe altın olarak biriktirmiştir. B.İskender yolda teslim olan kentlerden para toplayarak devam etmiştir. İlk pers hazinesini İssos savaşından sonra imparatorun ordugâhında elde etmiştir. Sonra Babil, Sus, Persepolis, Ektebana başkentlerindeki hazineyi ele geçirmiş ve bunu müttefiklerine dağıtmıştır. Günümüzde bu ganimet "petrol"dür. Müttefikler katılım oranında pay elde etmektedir.

B.İskender fethettiği toprakları denetlemek için sayısı bilinmeyen "garnizon" ve "garnizon kentleri" kurmuştur. Bunlar çoğunlukla Afganistan ve Pakistan'dadır. Garnizonlarda sadece askerî birlikler bulunmaktadır. Bunlar A.B.D nin bölgede kurduğu "askerî üs" lerle aynı niteliktedir. B.İskender garnizon kentlerine askerlerle birlikte sivil halk da yerleştirmiştir. A.B.D de kontrolü ele geçirdiği kentlere askerî birlikler yerleştirmektedir.

Orta Doğu'da antik çağlarda küreselleşme kavram olarak bilinmese de hâkimiyet savaşları küreselleşme etkisi yaratmıştır. Pers imparatorluğunun Orta Doğu'yu işgali gibi B.İskender 'in de tek taraflı fetihler yapması, ekonomik ve kültürel değerleri birleştirmek istemesi küresel hâkimiyeti ifade etmektedir. B.İskender'in günümüzde küreselleşme ile benzer ekonomik projeleri vardır. Bütün dünya ekonomisine hâkim olmak için kara ve deniz ticaret yollarını hâkimiyeti altına almıştır. Yunan ana karasından Hindistan'a kadar kara ticaret yolunu, Akdeniz'in bütün limanlarını, Pakistan kıyılarından Basra körfezine kadar bütün kıyıyı almış, Afrika kıyıları, Karadeniz kıyılarının fethini de plânlamıştır. Kara ticaret yollarının denetleme yerlerinde kentler, kıyılarda limanlar kurmuştur. Uygarlıklar arası etkileşimin doğal bir sonucu olan ve ulus devletlerin de faydalanması gereken küreselleşme ne yazık ki eskiden de günümüzde de

değişen güç dengelerini kendi amacına uygun düşmesini sağlamak için kullanılmıştır. Küreselleşme ile ulus devletler ortadan kalkmamakta fakat küreselleşmenin yarattığı sorunları çözemeyecek duruma getirilmektedir. Güçlü olanın zayıf olanı kendisine benzetmeye çalışması sömürülen tarafın kendi geleneklerine daha sıkı sarılmasına neden olmaktadır. Küreselleşme her iki dönemde de asıl amacından sapmıştır. Kapitalizm, küreselleşme olgusunu tekeline almış, yerel kültür ve kimliklere yükselme olanağı sağlayarak taraftar bulmuş, fakat aslında ulus- devlet bilincini kendi çıkarlarına yönelik kullanmıştır. Küreselleşme her iki dönemde de yönetici sınıfın tekelinde kalmış, eşitsizlik, özel mülkiyet ve sömürüye dayanmış bu nedenle asıl bir küresel sistem kurulamamıştır. B.İskender fetih yapmış fakat küresel bir düzen kuramamıştır.

B.İskender'in amaçlarından birisi batı ile doğu arasında güvenli bir karayolu ticaret hattı kurmak ve kara ve deniz ticaretini birleştirmektir. Anadolu'dan başlayıp doğuda en son geldiği yer olan Hokant'a kadar kara ticaret yolunu düzenlemiş, Hint okyanusu-Basra Körfezi arasını deniz ulaşımına açmıştır. Onun doğu ve batı arasında ticaret bağlantısı İpek Yolu olarak ticarete önemli rol oynamış fakat yakın yüzyıllarda önemini kaybetmiştir. Günümüzde 1996 yılında başlayan 21.Yüzyıl İpekyolu projesi'yle Orta Asya'yı Avrupa'ya bağlayacak karayolu ağı için eski İpekyolu güzergâhı plânlanmıştır. Savaştan sonra eklenen boru hatları, demiryolu, limanlar ve havayolu projeleriyle Avrasya Koridoru oluşturulacak doğu ve batı enerji transferi ve ticaret yapılacaktır. Böylece B.İskender'in plânladığı yüzyıllarca kullanılıp önemini kaybeden ulaşım sistemleri arasında işbirliği ve doğu ve batı arasında ulaşımın düzenlenmesi yeniden stratejik olarak plânlanmıştır.

Kültürel emperyalizm açısından karşılaştırma yapılırsa B.İskender Pers kültürüyle Yunan kültürünü karıştırmak istemiştir. Pers kültürünü benimsemiş, onların geleneklerine saygı göstermiş onlar gibi giyinmeye başlamıştır. Bu davranışı Persleri onun üstün kültürlerine teslim olduğuna inandırmış ve B. İskender'in istilâsının kabul görmesini sağlamıştır. Fakat Yunan kültürü değişmeye yatkın olmadığından

Yunanlar arasında kabul görmemiştir. A.B.D nin ise doğu kültürüne saygı, kaynaşma ve bir arada yaşama plânı yoktur. Aksine düşmanla farklılıkları abartarak araya kalın çizgiler çekmektedir. B.İskender diğer kültürlerin içine bakarak, okuyarak, dinleyerek, inceleyerek, yaşayarak girerken A.B.D bunu yapmamıştır. B.İskender bu davranışıyla "dünya vatandaşı" olmak istemiştir. İnsanların eşit olmadığı, köleliğin olduğu seyahat ve ticaretin güvenli olmadığı M.Ö IV.yüzyılda "kozmopolit bir dünya" yaratmak imkânsızdır. Silah gücüyle fetih yapanların dünya vatandaşı olmasına imkân yoktur. Bu nedenle B.İskender' de "dünya vatandaşı" olamamıştır. Vefatından sonra izlerinin silinmeye çalışılması da bunun göstergesidir. Savaş günümüzde de eski dönemde de "dünya vatandaşlığı" nı değil "vatanseverliği" desteklemektedir.

B.İskender' in seferine tüccarlar da katılmıştır. Bunlar bir taraftan orduya mal satmakta diğer taraftan fethedilen yerlerin mallarını diğer ülkelere pazarlamaktadır. Kentlerin yeniden imarı için mimarlar, liman ve gemi ve yol inşası için mühendisler götürmüştür. Aynı şekilde A.B.D yıktığı kentleri yeniden imar etmekte ve bunu taraftarlarına pazarlamaktadır.

B.İskender'in karşısında dünya hâkimiyeti fikrinde karşısında güçlü bir lider ve devlet yoktur. yoktur. Pers İmparatoru III.Darius'un iki yenilgisi(İssos,Gaugamela) onu başarılı lider konumundan indirmiştir . A.B.D ise dünya hâkimiyeti fikrinde yalnız değildir. A.B.D nin karşısında Avrupa Birliği, Japonya, Çin, Rusya Federasyonu gibi dünya hâkimiyetine aday güçler bulunmaktadır. Bu hâkimiyete tek aday olmayan bölge Orta Doğu'dur. En kolay hâkimiyet savaşı burada verilebilir. AB.D de gücünü göstermek için burayı seçmiştir. Burası dünya hâkimiyetine aday diğer bütün ülkelerinin kontrol üssü konumundadır.

Günümüzde Orta Doğu'daki savaş doğu/batı kültürleri arasında olduğu gibi Müslüman/Hristiyan savaşına da dönüşmüştür. Orta Doğu'nun başlıca dinlerin çıkış mekânı olması nedeniyle insanların inançları üzerine oynamak için uygun topraklardır. Bu durumdan faydalanmak isteyen A.B.D nin karşısına tam olarak incelenmediği için İslâm, silah

olarak çıkmıştır. Petrolün tükenecek bir kaynak olması ve küresel ısınma nedeniyle gelecekte yaşam koşullarının daha güç olacağı bu topraklarda savaşa anlam kazandırmak için A.B.D, Hristiyanlığın doğduğu topraklar olarak dinî de kullanmaktadır. B.İskender Orta Doğu'da dinî, sadece Tyre kenti kuşatmasında savaş nedeni olarak kullanmıştır. Diğer bütün fetihlerinde öncelikle tanrılara saygı göstermiş, kurban sunmuştur ve din adamları tarafından kabul görmüştür. B.İskender fethettiği toprakların tanrılarını kendi tanrılarına katarak ilerlemiştir. Bütün amaç ekonomik olduğu halde dinî devreye sokarak taraftar toplamaya çalışmış, ordunun her hareketinden önce rahiplere sorularak onay alarak savaşa hoşgörü kazandırmıştır.

Şüphesiz silah teknolojisi M.Ö IV. yüzyıl ile M.S 21.yüzyıl arasında çok farklıdır. Başlıca savaş teçhizatı at, mızrak, kalkan, ok, kuşatma kuleleri olan B.İskender'in elinde doğru bir yol haritası yoktur. Bir taraftan fetih yaparken diğer taraftan çağının en doğru yol haritasını çizdirmektedir. Araziyi havadan izlemek, termal kameralarla düşmanın yerini belirlemek hayal edilemez olanaklardır. Fakat her iki çağda da savaşın sonuçları öldürülen sivil halk, şehit askerler, yakılan şehirler, yıkılan tarihi yapılar, talan edilen kültürel ve maddi servet açısından aynıdır.

SONUÇ

B.İskender'in Orta Doğu'yu işgalinin altında yatan ana neden mevcut koşullara razı olan küçük bir ulus-devletin kralı olarak kalmak istememesidir. Bir imparatorluk kurması için uygun mekân Orta Doğu, düşman ise bu toprakların hâkimi Pers İmparatorluğudur. B.İskender Pers imparatorluğunu yıkmak ve Orta Doğu'da bir imparatorluk kurmak vizyonunu başarıyla gerçekleştirmiştir. Fakat onun zafer kazandıkça oluşturduğu bir başka vizyonu bulunmaktadır. Pers imparatorluğu sınırlarını aşarak bütün Asya'ya hâkim olmak istemiştir. İndus vadisini de alarak ilk vizyonunu tamamlayan B.İskender burada askerî ve maddî gücü olmasına rağmen ordusunu devam etmeye motive edecek bir neden bulamamıştır. Başlangıçta kaybedecek hiçbir şeyi olmayanlar artık sahip olduklarını kaybetmek

ÖZEL DOSYA

istememişlerdir. Babil'e döndükten sonra da Arabistan'ın işgali için bütün hazırlıkları tamamladıktan sonra sefere çıkmadan birkaç gün önce nedeni bilinmeden vefat etmesi de artık işgale taraftar bulamadığını göstermektedir. B.İskender'in stratejisinde en büyük hata duracağı yeri belirlememesi olarak görülmektedir. B.İskender'in başarısında en önemli etken ise sanat olarak kabul edilen strateji konusunda yeteneğidir.

Orta Doğu, dünyaya güç gösterisinde bulunmak isteyen devletlerin arenası durumundadır. Buradaki devletlerin ortak güvenlik konusunda birleşmemeleri, dünyanın herhangi bir yerine aday olmamaları, jeostratejik değerlerine sahip çıkmamaları, komşu devletlerle dostluk kuramamaları bu seçimi kolaylaştırmaktadır. Burada devletleri bölmek, küçük devletler kurmak, askerî açıdan denetlemek, yönetimi belirlemek kolaydır. Orta Doğu'da "imparatorluk" vizyonu Perslerle(İran) başlamış B.İskender(Makedon), Roma, Bizans, Osmanlı, Britanya bu vizyonu benimsemiş bu topraklarda imparatorluk kurmuşlardır. Fakat tarih incelendiğinde bu imparatorluklar Orta Doğu'da hâkimiyetlerini devam ettirememiş dağılmışlardır. Genel bir sonuç bu imparatorlukları kuran halkların tekrar bu vizyonu seçmemiş olmasıdır. Bu vizyonu tekrar çok uzak bir kıtadan bir devlet (A.B.D) denemek istemektedir.A.B.D de Orta Doğu'da mümkün olduğu kadar çok devlete hâkim olmayı plânlanmış ve bunun için süre belirlememiştir. Coğrafi açıdan bakıldığında Dünya anakaralarının (Asya, Avrupa, Afrika) dışında olduğundan ana kara da bir yer edinmeyi amaçlamıştır. A.B.D "dünya hâkimi olmak" vizyonu ile batıdan taraftar toplamakta ve onları hayal edilemez bir durumla motive etmektedir. Çünkü müttefiki Avrupa devletlerinin küçük bir vizyon için harekete geçmesi mümkün değildir. B.İskender gibi A.B.D de vizyonunun sınırlarını "gidebildiği kadar ilerlemek ve genişlemek" olarak çizmiştir.

A.B.D nin Orta Doğu'yu işgali en fazla B.İskender'in işgaliyle karşılaştırılmaktadır. A.B.D'nin Orta Doğu'yu işgali adeta "B.İskender'in Orta Doğu Stratejisi"nin uygulanmasıdır. Öncelikle B.İskender'in Orta Doğu'daki başarısı, insanların derinlerde bir yerde geçmişle bağlılıkları kullanılarak batıyı aynı

topraklara hâkim olabilme konusunda motive etmek için kullanılmaktadır. A.B.D nin savaşa başlangıç nedenini "öç almak " olarak ilan etmesi, düşman olarak belirlediği liderleri dağlarda izlemesi, direnişe zulüm uygulaması, anlaşma koşullarını kendisi belirlemesi, ordusuna önceden organize olan ve destek verdiği Birlik'(AB NATO) lerden yardım istemesi, katılım oranında müttefiklere pay vermesi, kontrol altında tutmak için yerlere askerî üs(garnizon) kurması, fethettiği devletlere işgal kuvveti yerleştirerek askerî açıdan kontrol etmesi, idareyi yerel yöneticilere bırakması fakat yöneticiyi belirlemesi, yıktığı kentleri yeniden imar etmesi, ulaşım hatları (yol, hava lanı, liman, demiryolu) inşa etmesi B.İskender'in stratejisiyle aynıdır. Belirlediği Orta Doğu'nun sınırları da B.İskender'in hâkimiyet alanıyla çakışmaktadır. Zaman açısından karşılaştırılırsa yola çıktıktan 5 yıl sonra B.İskender güney Afganistan'a kadar bütün Orta Doğuyu, 2,5 yılda kuzey Afganistan'ı almıştır.A.B.D geçen 7 yıl içinde Irak'ta Saddam Hüseyin'i ortadan kaldırmak ve rejimi yıkmak dışında hedeflerine ulaşamamıştır..

B.İskender'in "dünya imparatorluğu" vizyonu kurmasının nedeni onun yaşadığı çağda Akdeniz çevresinde dünyanın yerleşik alanının sınırlarının bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. B.İskender'in dünya hakkında elinde bilgisi Hindistan'a kadardır .Bu sınırda Hindistan ve Çin'de güçlü imparatorluklar olduğunu öğrenince bu vizyondan vazgeçmiş geri dönmüştür.Günümüzde "Dünya hâkimi olmak" B.İskender çağında olduğundan daha da imkansızdır. Hindistan ve Çin günümüzde de batının karşısında engel olarak çıkmaktadır.

B.İskender'in Orta Doğu'yu işgali üzerinden 2300 yıl geçmiştir. Gücün güçle sınındığı eski çağlarda B.İskender'in savaştan başka seçeneği yoktur. Fakat geçen yüzyıllar süresince teknolojik hızla gelişmeye rağmen insanlık, bir noktada ne yazık ki gelişme gösterememiş, siyasette anlaşmazlıkları çözmek için zekâsını kullanmak yerine insan gücüne başvurarak akli ikinci plâna itmiştir. Dünya başka halkların toprağını paylaşarak kahraman olmak isteyen liderleri değil savaş hazinesini kültüre harcayacak kadar cesur liderleri beklemektedir.■

KAYNAKÇA

- BOSWORTH,A.B. (1980) " Alexander and the Iranians" The Journal of the Hellenic Studies , Volume C, s.1-21, London.
- BOSWORTH,A.B. (2005) Büyük İskender'in Yaşamı ve Fetihleri:Fetih ve İmparatorluk Dost Kitabevi,391s. Ankara.
- CLAUSEWİTZ, C.V. (1999) Savaş Üzerine Özne yay. İstanbul, 708s.
- DOĞANER,S. (2004) "Türkiye'nin Tarihsel Siyasî Coğrafyası III: Anadolu'nun 200 Yıllık İşgal Dönemi" Jeopolitik Dergisi, sayı:12, Çantay yay. İstanbul.
- DOĞANER,S. (2007) "B.İskender:Coğrafyacı Bir Savaşçı Kral" Türk Coğrafya Dergisi, sayı:48 , Çantay yay. İstanbul.
- DROYSEN J.G. (1833) Büyük İskender Tarihi (çev.B.S.Baykal), Dharma yay. 648s. 2007
- ESLEN, N. (2005) Tarih Boyu Savaş ve Strateji Truva yay. 368s. İstanbul.
- SUN-TZU Savaş Sanatı (T.Cleary'den çev.Adil Demir), Kastaş yay. 239s. 2001,İstanbul.
- GATEWAY, A. K (1993) "Alexander's Invasion from the Aegean to the Mediterranean: The Strategic Value of Lycia down to the Fourth Century B.C (ed.J.Borchard- G. Dobeck) Atken Des International Lykien Symposiums II, s.71-77, Wien.
- GÜNALTAY, Ş. (1951) Yakın Şark IV,Perslerden Romalılara Kadar, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- HAMMOND, N.G.L (1980) "The Battle of the Granicus River" , The Journal of the Hellenic Studies , vol.C s.73-88, London
- KENNEDY, P. (1995) Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler, Eti yay. 260s. İstanbul.
- LAUFFER,S. (2004) Büyük İskender, İlya İzmir Yayınevi, 456s.İzmir.
- MCNEILL , W. (2004) Dünya Tarihi , İmge Kitabevi,İstanbul,
- MANSEL,A.M. (1947) Ege ve Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu yayını. Ankara.
- MIEGHEM,v.T. (1998) "Logistics lessons From Alexander the Great" Quality, Progress, January
- MACHIAVELLI, N. Savaş Sanatı (çev.Berna Hasan) ,Özne yay. ,263s. 1999, İstanbul
- STARK, F. (1977) Alexander's Path From Karya to Cilicia, John Murray Ltd. London
- WIESEHÖFER,J. (2003) Antik Pers Tarihi, Telos yay.İstanbul

NOTLAR

1- II.Phillippos'un ölümünden sonra Makedon hazinesi 500 talent borçludur. B.İskender savaş hazırlığı için 800 talent borç almış, savaşa çıkarken elinde sadece 60 talent kalmıştır.(Droysen,s.157)

2- Bİskender'in yerleşme ve kentsel plânlamasıyla ilgili S.Doğaner "B.İskender:Coğrafyacı Bir Savaşçı Kral" Türk Coğrafya Dergisi,sayı:48,Çantay yay. 2007 de ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

3- Pers parası dareikos(darik) ismini I.Darius'dan alır. Üzerinde kralı ok atarken resmeder. Pers politikasında parayla Helen kent devletlerinde isyan çıkartmak da bulunmaktadır. Pers kralının "en iyi askerlerim okçularım" sözü bu ilişkiyi ifade eder.

4- Orta Doğuda sadece çoktanrı dinler değil tektanrıcılığın da temeli atılmıştır Baştanrı hâkimiyeti tektanrıcılık yolunda atılmış ilk adımdır .Pers dinî, "ateş kültü" olmakla beraber tektanrı merkezlidir. Kudüs'te tektanrı Musevi dinî vardır. Batı kendi tanrılarını doğu tanrılarıyla

özdeşleştirirken tektanrıcılıkla tanışmıştır.

5- Irkların evlilik yoluyla kaynaşması ve yönetimde ortak söz sahibi olunması politikasının kabul görmeyeceğini B.İskender hesaplayamamıştır. Kendisinin Persli nikâhsız eşinden olan oğlu vefatından sonra yerine varis olarak kabul görmemiş nikahlı Türkmen asıllı eşi Roxane ve ondan olan oğlu da öldürülmüştür. Makedon komutanlar ana vatanlarına Persli kadınlardan olan çocuklarını götürememişlerdir.

6- B.İskender yerine geçecek varis bırakmamıştır. Resmi eşi Baktria(Afganistan) prensesinden(Roxana) olan oğlu Yunan veya Makedon sayılmadığı için kabul görmemiş ve öldürülmüştür.

7- B.İskender'in coğrafyada karşılaştığı güçlükler için bakınız. S.Doğaner "B.İskender: Coğrafyacı Bir Savaşçı Kral" Türk Coğrafya Dergisi sayı:48, Çantay yay.2007,İstanbul.